

Çinli Devrimcilerin, Sun Yat-sen ve Mustafa Kemal Arasındaki Benzerlikler Üzerine Görüşleri

NECATİ DEMİRCAN*

Doktora Öğrencisi
Shanghai Üniversitesi, Çin

**Necati Demircan, 1992 yılında Sakarya’da doğdu. 2017 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2018-2021 yılları arasında Shanghai Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi bölümünde yüksek lisans yapmıştır. Demircan, Shanghai Üniversitesi Küresel Çalışmalar bölümünde doktora öğrencisidir.*

e-posta: ndemircan11@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5319-9629>

Geliş Tarihi: 10.01.2025

Kabul Tarihi: 21.02.2025

Atf: Demircan, N. (2025). Çinli Devrimcilerin, Sun Yat-sen ve Mustafa Kemal Arasındaki Benzerlikler Üzerine Görüşleri. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 6(2), 185-198.

ÖZ

Çin'in ilericileri ve devrimcileri, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşen Çin Devrimi ile Türk Devrimi arasında, tarihsel ve siyasal koşullar ile emperyalizme karşı ülkelerin konumlarını değerlendirerek benzerlikler kurmuşlardır. Bu durumun en önemli nedeni bir dönemin güçlü imparatorlukları olan Osmanlı İmparatorluğu ile Qing Hanedanlığının aynı dönemde çökmeye başlaması, Batılı devletler tarafından yarı sömürge haline getirilmesi ve devrim süreçlerinin hemen hemen aynı tarihlerde ve benzer hedef ve amaçlara sahip olmasından kaynaklanmıştır. Birisi kıtanın Batı, diğeri doğu ucunda olan her iki devlet de Batı tarafından "Asya'nın hasta adamı" olarak anılmaktaydı. İki devletin devrimcileri de çökmekte olan devleti kurtarmak, ayağa kaldırmak için çözüm arayışı içindeydiler. Aynı dönemde gerçekleşen Türk Devrimi ve Çin Devrimi birbirinden öğrenme ve devrimi geliştirme arayışı içine girmiştir. Çin Komünist Partisi ve Guomindang üyeleri Mustafa Kemal Atatürk ile Sun Yat-sen arasındaki tarihsel benzerlikleri üzerinde duran çeşitli makaleler yayınlamışlardır. Bu çalışmanın amacı, 20. yüzyılın başında Çin'deki devrimcilerin Sun Yat-sen'e bakışı, Türk Devrimi ve Atatürk ile ilgili tasavvurlarını araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Kemalist Devrim, Mustafa Kemal Atatürk, Sun Yat-sen, Xinhai Devrimi.

The Chinese Revolutionaries' Imagination Between Atatürk and Sun Yat-sen

ABSTRACT

Chinese progressives and revolutionaries have drawn parallels between the Chinese Revolution and the Turkish Revolution in the early 20th century by assessing the historical and political contexts and the nations' stances against imperialism. The primary reason for this situation is that the Ottoman Empire and the Qing Dynasty, both formidable empires of their time, began to disintegrate concurrently, experienced semi-colonization by Western powers, and underwent revolutionary processes that occurred nearly simultaneously with analogous aims and objectives. The two states, located at the western and eastern extremities of the continent, were designated by the West as the "sick man of Asia." The revolutionaries in both states sought measures to salvage and rejuvenate the failing state. The Turkish and Chinese revolutions, occurring concurrently, aimed to exchange insights and enhance their movements. Members of the Chinese Communist Party and Kuomintang authored multiple papers highlighting the historical parallels between Mustafa Kemal Atatürk and Sun Yat-sen. This study aims to examine the perceptions of revolutionaries in China on Sun Yat-sen at the onset of the 20th century, as well as the historical connection between him and the Turkish Revolution and Atatürk.

Keywords: China, Kemalist Revolution, Mustafa Kemal Atatürk, Sun Yat-sen, Xinhai Revolution.

Giriş

1908 JÖN TÜRK DEVRİMİ İLE 1911 XINHAI Devrimi aynı dönemde gerçekleşmiştir. Fakat bu dönemde iki devrim de büyük bir gelişme kaydedemediği için kesintiye uğramıştır. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a ayak basmasıyla Kurtuluş Savaşı'nın başlaması ile 4 Mayıs'ta Çin gençliğinin emperyalizme karşı ayağa kalkması aynı dönemde gerçekleşmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın zaferiyle birlikte Türk Devriminin başarıya ulaşması ile Kuzey Seferi'nin başarıya ulaşarak Çin'de Guomindang'ın iktidarı ele geçirmesi yine benzer dönemde gerçekleşmiştir.

Birinci Afyon Savaşı sonrası imzalanan Nanjing Antlaşması'ndan 1949 Çin Devrimine kadar sürecektek yüz yıl boyunca aşağılanma ve eşit olmayan ant-

laşmalar dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde Batılı güçler Qing Hanedanlığını savaş tehditleri altında tutarak gümrük, kıyı ve nehir seyrüsefer hakları, yerleşim yeri ve liman kurma gibi çeşitli politik ve ekonomik imtiyazlar kazanmışlardır (Wang, 2005; Jianlang, 2016). 1840'da Afyon Savaşıyla başlayan Batı devletlerinin Çin'i aşağılama döneminin başlamasıyla birlikte Taiping Ayaklanması, Boksör İsyanı, 1911 Xinhai Devrimi ve 1949 Çin Devrimine uzanan emperyalizme karşı direniş hareketleri örgütlenmiştir. Özellikle Birinci Çin-Japon Savaşı'nda (1894-1895) Çin'in yenilmesi sonrası ülkede reform ve Batı modernleşmesinin izlenmesi gerektiği anlayışını doğurmuştur.

Örneğin Qing hanedanlığının reformistlerinden Kang Youwei 1898 yılında imparator Guangxu'ye anayasal bir meşrutiyet yönetiminin kurulmasını da içeren raporlar sunmuştur (Fidan, 2013).

Qing hanedanlığının reformistlerinden Kang Youwei İstanbul'u ziyaret etmiş ve iki imparatorluğun da çökmekte olduğu, fakat hangisinin daha önce çökeceğini bilmediğini belirtmiştir (Fotoğraf: Sohu, 2023).

Youwei raporunda iki imparatorluğunda çökmekte olduğu fakat hangisinin daha önce çökeceğini bilmediğini belirtmiştir. Ayrıca, Osmanlı'nın gerileme döneminde Midhat Paşa'nın reformlarından övgüyle bahsetmiş ve Osmanlı ile Qing Hanedanlığının benzerliklerini vurgulayarak Türk reformlarının Çinlilere bir örnek olabileceğini belirtmiştir (Fidan, 2013: 10).

“Çin, ‘Uzak Doğu’nun Hasta Adamı’ olarak adlandırılmıştır. Ancak şimdi, ‘Yakın Doğu’nun Hasta Adamı’ Türkiye, bölünme sorununu devrim yoluyla çözdü. Çin’in durumu nasıl farklı olabilir?”

1906 İran Meşrutiyet Devrimi ve 1908 Jön Türk Devrimi dalgası Çin'deki devrimcileri de heyecandırmıştır. Çin devrimcileri Asya'da yükselen devrimci dalgadan övgüyle bahsetmekle kalmamış aynı zamanda hatalardan da dersler çıkarmıştır (Ying, 1995: 81-82). Örneğin Sun Yat-sen, Çin'in Batılılar tarafından bölünme sorununun ancak devrimle önlenebileceğini vurgulamıştır. Bu konuda Jön Türk Devrimine atıf yaparak şöyle demiştir:

“Çin, ‘Uzak Doğu’nun Hasta Adamı’ olarak adlandırılmıştır. Ancak şimdi, ‘Yakın Doğu’nun Hasta Adamı’ Türkiye, bölünme sorununu devrim yoluyla çözdü. Çin’in durumu nasıl farklı olabilir?” (Wie, 1994).

Diğer bir örnek ise Xinhai devriminin önderlerinden Song Jiaoren, yükselen Jön Türk devrimci hareketine yakından ilgi göstermişti. Jiaoren, Çin ile Osmanlı arasında bir kader birliği olduğunu düşünmekteydi (Gong, 2023: 909-910). Bir başka örnek ise Guomindang'ın (GMD) önderlerinden

Hu Hanmin'in 1910 yılında Guomindang'ın yayın organı *Minbao*'da kaleme aldığı “Türk Devriminin Ordumuza Söyleyecekleri” başlıklı yazısında Jön Türk Devrimi'nden bahsetmiştir (Hu, 1910). Aynı sayıda *Minbao* editörleri “Türk Devrimi” başlıklı yedi sayfalık bir haber yorumuna yer vermiştir (Minyi, 1910). Diğer taraftan ÇKP'nin kurucularından Li Dazhao, Çin'in yeniden ayağa kaldırılmasında gençliğin hem önemli bir güç hem de devrimci hareketin öncüsü olacağını düşünüyordu. Dazhao, 1916 yılında yazdığı yazısında Çin için örnekler verirken Jön Türklere de atıf yapmaktaydı (Dazhao, 2006: 166-171; Shan, 2024: 85). Sun Yat-sen, Jön Türk Devrimi'nin ardından 6 Ağustos 1908'de yazdığı yazısında şöyle demektedir:

“Türkiye'nin Avrupa'daki tüm toprakları bölünme yoluyla kaybedilmiştir. Güçler, geriye kalan tek vilayeti Makedonya'ya da müdahale etmiş, siyasi yetkililerini ve polislerini buraya göndermiştir. Sonuç olarak, oradaki egemenlik yakında Türkiye'den geçecektir. Ancak tam da Güçlerin nüfuz ettiği ve müdahale ettiği yerlerde, Jön Türkler silahlı bir mücadele yürüttü ve bir anda padişahın önde gelen generalini ele geçirdi ve bunun ardından askerler isyan ederek İttihat Terakki'ye iltihak etti. Bu süre zarfında, çeşitli uluslar devrim nedeniyle müdahale etmediler; dahası, devrim nedeniyle müdahalelerini azalttılar, sadece bekleyip izlediler. Daha sonra, padişah tahttan çekildiğinde ve devrim başarıyla sonuçlandığında, daha da ileri giderek siyasi yetkililerini ve polislerini geri çektiler ve İttihat Terakki'yi kendi başına hareket etmekte özgür bıraktılar. Dahası, bugün Türk halkına tebriklerini iletıyor ve kendilerini savunabildikleri için onları övüyorlar” (Wei, 1994).

Kang Youwei, 1908'de tam da Jön Türk Devrimi sırasında İstanbul'u gezmiş ve devrime dair gözlemlerinden bahsetmiştir. Youwei bu raporunda, Osmanlı'nın Qing Hanedanlığı açısından örnek olmasının nedenini, tarihsel olarak iki milletin Hunlardan başlayan ilişkileriyle ve Türkler ile Çinlilerin benzer dönemlerde benzer sorunlarla boğuşmakta oluşuyla ilişkilendirmiştir (Fidan, 2013).

ÇKP'nin kuruluş dönemindeki lider kadroları, Mustafa Kemal ve CHP ile Sun Yat-sen ve Guomintang arasında bir analogi kurarak ondan Milliyetçi Parti olarak bahsetmişler ve Çin'de devrimin başarıya ulaşabilmesi için Türk Devrimi'yle benzer bir yol izlemesi üzerinde durmuşlardır.

ÇKP'nin kuruluş dönemindeki lider kadroları, Mustafa Kemal ve CHP ile Sun Yat-sen ve Guomintang arasında bir analogi kurarak ondan Milliyetçi Parti olarak bahsetmişler ve Çin'de devrimin başarıya ulaşabilmesi için Türk Devrimi'yle benzer bir yol izlemesi üzerinde durmuşlardır (Demircan & Zhangxu, 2023; Zhigao, 2010).

Çin'deki devrimcilerin Türk Devrimine ve Mustafa Kemal Atatürk'e olan ilgilerinin nedenlerini toplu olarak derinlemesine inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda Huang Zhigao (2010), Wu Haiyong (2013), Chen Gong (2023), Sun Menglin ve Huang Zhigao'nun (2019a) makaleleri bulunmaktadır. Ayrıca geçtiğimiz yıl Ye Zhangxu (2023) ile ÇKP'nin kuruluş dönemi liderlerinden Cai Hesen'in Türkiye yazılarını değerlen-

dirdiğimiz makale bulunmaktadır. Genel olarak var olan çalışmalar, Çince olması nedeniyle ne yazık ki hem Türkiye'de hem de uluslararası akademik dünyada pek bilinmemektedir. Bu nedenle bu çalışmada Çin'in reformistleri, devrimcileri ve ÇKP'nin ilk lider kadrosunun Kemalist Devrim'e duyduğu ilginin, var olan çalışmalar üzerinden toplu olarak değerlendirilmesi, özellikle Sun Yat-sen ile Mustafa Kemal arasında kurdukları tarihsel bağ ve bu tarihsel bağ kurmalarına neden olan sürecin incelenmesi önemli bir akademik boşluğu dolduracaktır.

ÇKP Kadrolarının Sun Yat-sen Değerlendirmesi

ÇKP'nin ilk kuşak liderleri, Sun Yat-sen'in devrimci davasının Çin Demokratik Devrim'in temeli olduğunu düşünüyordu ve Çin üzerindeki etkisi konusunda da hemfikirdi (Yanfu, 2001). ÇKP, Sun Yat-sen'in yarım kalan davasını tamamlamayı, yani burjuva devriminin bayrağını sosyalizme yükselterek Çin Devrimini başarıya ulaştırmak hedef olarak koymuştur. Diğer taraftan Sun Yat-sen'in devrimci yılmaz azmi ÇKP üyelerine de büyük bir ilham vermiştir. Örneğin Mao Zedung, "Sun Yat-sen'in devrimci çabaları 40 yıl boyunca pek çok zorlukla ve dönemeçle karşılaştı. Ancak her zaman daha dinç, boyun eğmez ve azimli oldu ve daha fazla çaba sarf etti" demiştir. Diğer bir ÇKP lideri Dong Biwu ise "Sun Yat-sen, devrimci hareketi çok zor koşullar altında örgütledi ve yönetti. Pek çok yenilgiye uğramıştı. Ancak davasının doğruluğuna güçlü bir inancı vardı ve hiçbir başarısızlık onu yıldırmadı" demiştir (Yanfu, 2001). Sun Yat-sen'in devrimci kararlığının hem Mao Zedung'u hem de Dong Biwu'yu etkilediği görülmektedir. Mao Zedung, "Birçoğu cesaretini yitirdiğinde hatta zorluklar karşısında teslim olup kaçtığında, Dr. Sun her zaman kararlıydı" demiştir. Sun Yat-sen ile ilk görüşmesinde Dong Biwu, Sun Yat-sen'in dev-

10-17 Mart 1927 tarihleri arasında Mao Zedung ve Dong Biwu, Wuhan'da Guomindang'ın İkinci Ulusal Kongresi'nin Üçüncü Genel Oturumu'na katıldılar. Fotoğrafta, toplantı sırasında delegelerin Wuhan Ulusal Hükümet Binası önünde toplu fotoğraf çektiği görülüyor. İkinci sıra: Dong Biwu (soldan ikinci) ve Mao Zedung (sağdan üçüncü) (Fotoğraf: Sohu, 2023).

rimci iyimserliğinden derinden etkilenmiş ve “başarısızlıktan sonra cesaretimizin kırılmamasını, tekrar tekrar çok çalışmamızı, devrimin bir tesadüf olmadığını, başarısızlıktan bir ders çıkardığımız ve hatalarımızı düzelttiğimiz sürece iyi çözümler önererek devrimi sürdürebileceğimizi” söylediğini belirtmiştir (Yanfu, 2001).

ÇKP'nin ilk dönem lider kadroları Sun Yat-sen'in bıraktığı devrimci mirasın ve Üç Halk İlkesi programının Çin Devriminin başarıya ulaştırılması yolunda önemli katkıları olduğunu düşünmekteydi. Örneğin Dong Biwu “Bu devrim, Çin halkının uyanışını teşvik etmede ve emperyalizmle feodalizmin egemen düzenini yıkmada önemli bir rol oynamıştır” demiştir (Yanfu, 2001). Diğer yandan Qing Hanedanlığında sorunların reform yoluyla çözülebileceğini düşünenler bulunuyordu. ÇKP'nin Sun Yat-sen'in mirasına sahip çıkmasında Sun Yat-sen'in

reformistlerden ayrılarak devrimci bir çizgi izlemesinin etkili olduğu görülmektedir. Çünkü Dr. Sun, iki bin yıllık feodal monarşi sistemine son vererek halkın egemenliğine dayanan bir Cumhuriyet kurmak istiyordu. Li Dazhao, Sun Yat-sen'in ölümünün birinci yıldönümünde, 12 Mart 1926'da yayınladığı bir yazısında, Sun Yat-sen önderliğindeki milli devrimci hareketin Çin'in milli kurtuluş tarihinin merkezi ve en önemli parçası olduğunu altını çizmiştir. Dazhao, Sun'un yettiği dönemin Çin'in büyük acılar çektiği bir döneme denk gelmesinin devrimci karakterinin gelişmesinde etkili olduğunu düşünmektedir. Dazhao yine 1926 yılında yazdığı bir başka yazısında Sun Yat-sen'in öğretilerinin devrimin ilerleyişine rehberlik eden bir pusula işlevi gördüğünün altını çizmiş ve hatta Asya'nın uyanışına hizmet ederek dünya devrimci dalgasına katkıda bulunduğunu vurgulamıştır (Dazhao, 2006a: 150-152).

Sun Yat-sen'in ölümünün ardından ÇKP'nin ilk yayın organı olan *Kılavuz*'da (Çince: 向导) Sun Yat-sen özel sayısı hazırlanmıştır. Bu özel sayıda ÇKP Merkez Yürütme Komitesi Sun Yat-sen'in ölümü üzerine *Kılavuz*'da yayınladığı bildiride ÇKP'nin Guomintang ile işbirliğini devam ettireceğini belirtmiştir. Sun Yat-sen hayatını kaybetse de Çin'in, emperyalizme ve Çin'deki işbirlikçileri olan savaş ağalarına karşı mücadelenin devam ettiği vurgulanmıştır (The Central Executive Committee of the Communist Party of China, 1925a). Yine ÇKP Merkez Yürütme Komitesi'nin Guomintang'a sunduğu açık taziye mektubunda ÇKP ile Guomintang arasındaki birliğin Sun Yat-sen'in doktrini ihlal etmemeden, değiştirmeden ve Sun'un devrimci öğretisine dayanarak devam ettirilmesi gerektiği belirtilmiştir (The Central Executive Committee of the Communist Party of China, 1925b).

Çin devrimi, Türkiye, İran, Hindistan, Mısır ve diğer tüm sömürgelerdeki mevcut devrimci hareketler gibi, dünya devrimci hareketinin bir parçasıdır.

ÇKP önderlerinden Cai Hesen, "Sun Yat-sen'in ölümü ve Ulusal Devrim" başlıklı yazısında Sun Yat-sen'in ölümünden sonra Çin Devrimci Hareketi'nin politikasının tartışılması gerektiğini vurgulamıştır. Hesen'in yazısındaki vurguları şu şekildedir:

"Çin ulusal devriminin özelliği, uluslararası kapitalist emperyalizmi devirirken, onun araçları olarak Çin savaş ağalarını da devirmektir. (...) Çin devrimi, Türkiye, İran, Hindistan, Mısır ve diğer tüm sömürgelerdeki mevcut devrimci hareketler gibi, dünya devrimci hareketinin bir parçasıdır. Çin devrimi-

nin başarılı olması için dünya devrimci hareketiyle, yani Batı proletaryasının devrimiyle birleşmesi gerekir, çünkü ikisinin de düşmanı aynıdır ve her ikisinin de amacı kapitalist emperyalizmi devirmektir. Sun Yat-sen'in vasiyeti oldukça doğrudur: 'Kendimi 40 yıldır ulusal devrime adadım ve amacım özgürlük ve eşitlik aramaktır. Çin. Bu amaca ulaşmak için insanları harekete geçirmeli ve bana dünyada eşiti gibi davranan ulusu birlikte savaşmak için birleştirmeliyiz.' 1917'de Rusya'daki Ekim Devrimi'nden önce tüm dünya kapitalist emperyalist güçler tarafından yönetiliyordu. Başarılı olacak mı? Türk devrim hareketinin geçmişteki başarısızlığı gibi, Türk devriminin bugünkü başarısı da Ekim Devrimi'nin zaferi ve Sovyetler Birliği ile temasa kadar olmamıştır. Bu nedenle, kendisi her ne kadar başarılı olmasa da Sun Yat-sen'in 40 yıllık deneyimi gerçekten başarıya yol açtı. Sun Yat-sen ölürken uzun vadeli mücadele deneyimini ve Guomintang'ı geride bıraktı. Tüm ülkenin ezilen halkı, Çin devrimini tamamlamak için Sun Yat-sen'in bu değerli mirasını devralmalıdır" (Cai, 1978: 364-371).

Hesen, Sun Yat-sen'in emperyalizm ve savaş ağalarının yenilgiye uğratılmasının sembolü olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Hesen'in, Çin, Türkiye, İran, Hindistan ve Mısır'daki devrimlerin emperyalizme darbe vuran hareketler olarak nitelendirmesi ve Türkiye'nin Sovyet Rusya ile işbirliğine işaret etmesi, Kemalist Devrim ile Sun Yat-sen arasındaki tarihsel bağ üzerinde durduğunu göstermektedir.

Özellikle Mao Zedung'un gençlik yıllarında Sun Yat-sen'in mirasından etkilendiği ve Üç Halk İlkesine sahip çıktığı açıktır. Mao Zedung 1927 yılında Hunan'daki köylü hareketi üzerine yazdığı raporda şöyle diyordu:

"Bu feodal güçleri yıkmak, milli devrimin

gerçek hedefidir. Ömrünün milli devrime adanmış 40 yılı boyunca, Dr. Sun Yat-sen'in yapmak isteyip de yapamadığı şeyleri, köylüler birkaç ay içinde yaptılar.” (Mao, 2000: 58)

“Bazı köylüler de şimdi Dr. Sun Yat-sen'in vasiyetnamesini ezbere okuyabilmektedirler. Köylüler bu vasiyetnameden 'özgürlük', 'eşitlik', 'Üç Halk İlkesi' ve 'adil olmayan anlaşmalar' gibi kavramları almakta ve bunları eksik de olsa günlük hayatlarında uygulamaktadırlar. Eşraftan biri, yolda köylünün biriyle karşılaşınca, yol vermek istemeyip de onun onurunu kırarak olsa, köylü öfkeyle, 'Bana bak yerel zorba, sen Üç Halk İlkesi'ni bilmiyor musun?' diye bağırılmaktadır. Eskiden Changsha dolaylarında sebze yetiştiren köylüler ürünlerini satmak için şehre geldiklerinde polis tarafından tartaklanırlardı. Şimdi köylülerin artık bir silahı var. Bu silah, Üç Halk İlkesi'dir. Polis, sebze satan bir köylüye vuracak ya da küfredede-

cek olsa, köylü hemen Üç Halk İlkesi'ne sığınarak cevap vermekte ve polisi susturmaktadır” (Mao, 2000: 87-88).

Mao, 1937 yılındaki “Japonya'ya karşı direnme döneminde ÇKP'nin Görevleri” başlıklı raporunda Üç Halk İlkesi hakkında şöyle demekteydi:

“ÇKP'nin kendi siyasi ve iktisadi programı vardır. Azami programı, Üç Halk İlkesi'nden farklı olan sosyalizm ve komünizmdir. Fakat ÇKP'nin demokratik devrim programı ile Guomindang'ın 1. Milli Kongresi tarafından ilan edilen Üç Halk ilkesi programı esas olarak çelişmez. Bu yüzden biz, Üç Halk İlkesi'ni reddetmek bir yana, bu ilkeleri bağlılıkla uygulamaya hazırız” (Mao, 2000: 374-375).

ÇKP'nin 7. Ulusal Kongresi, Yeni Demokratik Devrim döneminde düzenlenen en önemli ulusal kongreydi. 1945 yılında Yan'an'da düzenlenen 7. Ulusal Kongre sırasında Mao Zedung, hazırladığı rapor ve konuşmalarda Sun Yat-sen'den birçok kez söz etmiştir.

ÇKP 7. Ulusal Kongresi. 7. Ulusal Kongre sırasında Mao Zedung, hazırladığı rapor ve konuşmalarda Sun Yat-sen'den birçok kez söz etmiştir (Fotoğraf: Quishi, 2021).

Sun Yat-sen, 7. Ulusal Kongre'nin hazırlık toplantısındaki konuşmada iki kez anılmış; “Koalisyon Hükümeti Üzerine” raporunda Sun Yat-sen'e 6'sı doğrudan alıntı 27 atıf yapılmıştır (Chenggui, 2005). Mao Zedong'un ÇKP'nin 7'nci Ulusal Kongresi'nde Sun Yat-sen hakkındaki temel görüşü “Sun Yat-sen'in bayrağını yükseltmek için açık bir zihne sahip olmalıyız” şeklindeydi (Chenggui, 2005).

ÇKP'nin Sun Yat-sen'e ve Üç Halk İlkesine sahip çıkışı, zamana göre evrim geçirmiştir. Birleşik Cephe döneminde, Japonya'ya Karşı Direniş savaşı boyunca, tüm ulusu harekete geçirmek için Sun Yat-sen'e sahip çıkılmış ve Üç Halk İlkesi'nin sıkı çalışma ruhu ön plana çıkarılmıştır. Diğer taraftan ÇKP yöneticileri, dönem dönem Guomintang'ın Sun Yat-sen'in mirasından sapmasını eleştirmiştir (Zhang, 2019). Marksizm'in Çinlileştirilmesi, Sun Yat-sen'i anma söyleminde, Sun Yat-sen'i öncü ve ÇKP'yi ise halefi olarak görerek demokratik devrim programını ve birleşik cephe politikasını oluşturmuştur. ÇKP, Sun Yat-sen'in ölümünden sonra onu ulusal devrimin sembolü olarak resmederek Üç Halk İlkesi bayrağı altında birleşik cepheyi güçlendirmiş ve genişletmiştir. Böylelikle Sun Yat-sen'in eylemleri ve programı, Çin'in ulusal demokratik devriminin tamamlanmamış davası olarak görülmüştür (Zhang, 2019).

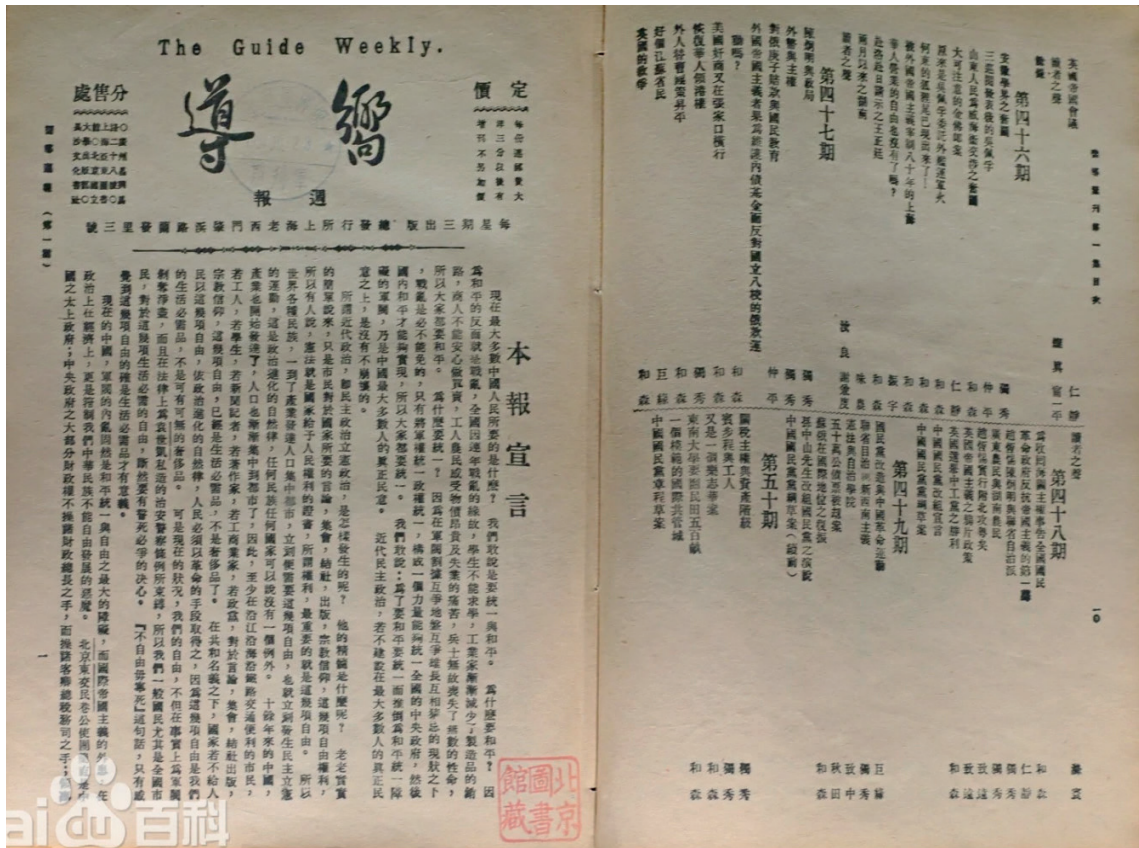
29 Nisan 2005'te ÇKP Genel Sekreteri Hu Jintao ve Guomintang Başkanı Lien Chan, Pekin'de bir araya geldi. Bu buluşma, Çin iç savaşı sonrasında ÇKP ile Guomintang liderleri arasındaki ilk buluşmaydı. Hu Jintao konuşmasında şunları söylemişti:

“Dr. Sun Yat-sen büyük bir vatansever ve ulusal kahramandır. O, Çin ulusal devriminin büyük öncüsüdür. Dr. Sun Yat-sen, Çin ulusu ve Çin halkı için birçok değerli manevi miras bıraktı. Miras almak ve sonsuza dek devam etmek bize layıktır” (Chenggui, 2005: 61).

ÇKP önderlerine göre Sun Yat-sen ile Mustafa Kemal Benzerliği

ÇKP ile GMD arasında birleşik cephenin kurulması, ÇKP'nin ilk lider kadrosunun Sun Yat-sen'e, onun Üç Halk İlkesine ve Türk Devrimi olan ilgisini artırmıştır. (Demircan & Ye, 2023). Çin ile Türkiye'nin aynı dönemde içinden geçtiği benzer sorunlar ve Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı sırasında Sovyet Rusya ile işbirliği yolunu izlemesi ve devrimi başarıya ulaştırması, ÇKP'nin Kemalist Devrim'e yakından ilgi göstermesine neden olmuştur (Zhigao, 2010). ÇKP'nin erken dönem liderlerinde Gao Junyu ve Cai Hesen Türk ordusunun Büyük Taarruzu başarıya ulaştırarak Kurtuluş Savaşı'nı zaferle sonuçlandırmasını coşkuyla karşılamışlardır (Demircan & Ye, 2023). 22 Eylül 1922'de Guomintang'ın resmi yayın organı olan *Minguo Ribao*'da (民国日报) Eshi takma isimli bir yazar “Mustafa Kemal Paşa'nın Zaferi” başlıklı bir şiir yazarak Türkiye'nin zaferini “ezilen milletlerin zaferi” olarak tanımlamış ve “Hepimiz Mustafa Kemal için ölebiliriz” diye yazmıştır (Demircan, 2023). ÇKP'nin erken dönem liderlerinden Qu Qiubai, Sun Yat-sen'in en büyük tarihsel başarısının, Çin devrimi için başarıya giden doğru yol olan, Sovyet Rusya ve ÇKP ile birleşik cephe kurması ve işçi ve köylülerin yanında durması olduğunu vurgulamıştır (Longyan, 2012).

ÇKP'nin kadroları Türk Devrimi ile Çin Devrimi arasında bağ kurarken Mustafa Kemal Atatürk ve Sun Yat-sen'i burjuva demokratik devriminin önderleri olarak tanımlamışlardır. Li Dazhao, GMD ile ÇKP arasında Birinci Birleşik Cephenin inşa edilmesinde ÇKP içinde kadroların ikna edilmesinde kilit bir figürdü (Shan, 2024: 163). Li Dazhao, Çin'in Batı gibi kapitalist endüstriyel kalkınmasını tamamlamadığını ve işçi sınıfının gelişmediğini, bu nedenle bir proleter devrimin olacağına yönelik umudunun olmadığını belirtiyordu (Meisner, 1967: 210).

Kılavuz ([向导]- The Guide Weekly) gazetesinin bir nüshası. Sun Yat-sen'in ölümünün ardından ÇKP'nin ilk yayın organı olan Kılavuz'da Sun Yat-sen özel sayısı hazırlanmıştır (Fotoğraf: Baidu, t.y).

Türk devriminin başarısı Çin halkına ulusal diriliş ruhunu keşfetme konusunda ilham vermiş aynı zamanda dönemin ÇKP liderliğinin dikkatini Türk devrimine çekmiş ve bunu Çin ulusunun gençleşmesi açısından bir örnek olarak ele almıştır (Menglin & Zhigao, 2019b). Yine, Sovyetler Birliği, Çin devriminin başarıya ulaştırılmasında Türk Devrimi örneğini kullanıyordu. Özellikle Komintern Temsilcisi Marin¹ ve ÇKP'nin önderleri, Guomindang ile ÇKP arasında birleşik cephe oluşturulması ve Sovyet Rusya'nın desteğinin alınmasında Türkiye örneğini oldukça sık kullanmıştır (Haiyong, 2013; Demircan & Ye, 2023). O dönemde ÇKP önderlerinin Kemalist Devrim'le ilgili bakış açısı, Çin'in

Sovyet Rusya ile ittifak kurma ve Sun Yat-sen ile işbirliği yapma konusundaki stratejik niyetini yansıtıyordu (Zhigao, 2010). 12 Ekim 1925 tarihli Kılavuz'da yayınlanan makalesinde Chen Duxiu Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye yaptığı yardımlarının arkasında sömürgeleştirme niyeti olmadığını altını çizmiştir. Sovyet Rusya'nın her yönden emperyalizmin saldırısı altında olduğunu ve bu nedenle Sovyet Rusya'nın Çin, Almanya, Türkiye gibi ezilen ülkelerle birlikte çalışmaya ve işbirliği yapmaya ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Duxiu emperyalizmin saldırısına direnmek için dünyanın Çin, Almanya, Türkiye gibi ülkelerle birleşik bir cephe oluşturması gerektiğini belirtmiştir (Jianshu, 2009: 526-531).

Duxiu, 7 Kasım'da yayınladığı bir başka makalesinde Rusya'daki Ekim Devrimi'nin sadece işçi ve köylülerin milli kurtuluşuna neden olmadığı aynı zamanda Türkiye, Çin ve İran gibi devrimlere yardım ederek dünya devrimlerine etkisi olduğunu vurgulamıştır (Jianshu, 2009: 537-540).

Duxiu yazısında Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'nı kazanması ve Sovyet Rusya ile işbirliği yapması ve halifeliğin kaldırılmasını, büyük hamleler olarak değerlendirmiştir. Çin'in hala emperyalist güçlere ve savaş ağalarına boyun eğmiş durumda olduğunu belirterek, Türkiye'deki devrimci atılımların Çin'e örnek olması gerektiğini belirtmiştir.

Chen Duxiu 16 Nisan 1924 tarihli Kılavuz'da yayınlanan bir makalesinde Çin'de monarşinin Konfüçyüsçülük ile beslendiğini belirterek Türkiye'nin cumhuriyet rejimine geçmesinden sonra halifeliği tasfiye etmesine atıf yapmıştır (Jianshu, 2009: 251-252).

Duxiu makalelerinde genel olarak ÇKP ile Guomindang arasındaki işbirliğinin devam ettirilmesi için Türkiye örneğini sıklıkla vurgulamıştır. Chen Duxiu'nun sadece Türkiye'yi konu alan tek makalesi Halifeliğin kaldırması sonrası yazdığı yazıdır. Duxiu yazısında Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'nı kazanması ve Sovyet Rusya ile işbirliği yapması ve halifeliğin kaldırılmasını, büyük hamleler olarak değerlendirmiştir. Çin'in hala emperyalist güçlere ve savaş ağalarına boyun eğmiş durumda olduğunu belirterek, Türkiye'deki devrimci atılımların Çin'e örnek olması

gerektiğini belirtmiştir (Jianshu, 2009: 228). Duxiu makalesinde feodal güçlerin emperyalist kuvvetlerle işbirliği yaparak devrimci güçlerin karşısında konumlandığının altını çizmekte, bu nedenle Türkiye'nin çok önemli bir iş başardığını belirtmektedir.

Guomindang üyelerinden Yi Sheng 1927 yılında yazdığı "Başkan Sun bize Türkiye'den ders çıkarmayı öğretti" başlıklı yazısında Türkiye'nin kendi ayakları üzerinde durarak devrimi gerçekleştirmesini övmüştür. Ayrıca yazısında Sun Yat-sen'in de Kemalist Devrimi örnek aldığını şu cümleyle belirtmiştir: "Dr. Sun, milliyetçilik üzerine verdiği ilk derste Türkiye'yi ve kendi kurtuluşunu aramak için Rus devrimiyle el ele verebilmesini övdü" (Yisheng, 1927). Yine Guomindang'ın sağ kanat önderlerinden Hu Hanmin ile Sun Yat-sen'in oğlu Sun Ke, 1928 yılında Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirerek Türk Devrimi üzerine gözlemler yapmıştır. Hu Hanmin, 1930 yılında Türkiye'deki gözlemleri üzerine yaptığı bir konuşmada, Türk yetkilileriyle yaptığı görüşmelerde Sun Yat-sen'in Üç Halk İlkesi'nden Milliyetçilik ilkesinin Türkiye'de güçlü olduğu fakat Demokrasi ve Halkın Esenliği ilkelerine çok dikkat edilmediğini belirtmiştir (Öztürk, 2018: 8-12 & Fidan, 2017).

Guomindang kadrolarının Kemalist Devrime ilgi si oldukça yüksektir ve bu nedenle Türkiye ile hızlı bir diplomatik ilişki kurarak Türk Devrimi'nden öğrenmeye çalışmıştır. Guomindang'ın önemli generallerinden biri olan He Yaozu, Çin Cumhuriyeti'nin ilk büyükelçisi olarak Türkiye'ye atanmıştır.² He Yaozu verdiği ilk demeçte "Türk İnkılabını inceleyerek memleketimize uygulamaya çalışacağım" demiştir (Demircan, 2021: 31). Ayrıca Yaozu 1936 yılında yazdığı "Türkiye'nin Ulus İnşası ve Üç Halk İlkesi" makalesinde Kemalizm ilkeleri ve pratiğinin Çin'in Üç Halk İlkesi'yle uyumlu olduğunun altını çizmiştir (Fidan, 2017: 88-99). Mao Zedung 1940 yılındaki bir yazısında, Çin'de 1920'li ve 1930'lu yıllarda Kemalist Devrimin Çin'e uygun bir model olduğunu düşünen-

lerin bulunduğundan bahsetmektedir: “1927’deki Birinci Büyük Devrim başarısızlıkla sonuçlandıktan sonra, Çin burjuvazisinin bazı mensupları Kemalizm’i ateşli bir şekilde savunmamışlar mıydı? Ama Çin’in Kemali nerede?” (Perinçek, 1991: 164).

İkinci Çin-Japon Savaşı sırasında Kurtuluş Savaşı’nın başarıları Çinli devrimciler için bir ilham kaynağı olmuştur. Özellikle Guomindang’ın kadroları Türk devriminin merkezi olan Ankara ile İkinci Çin-Japon Savaşı sırasında başkent olan Chongqing arasında “Chongqing Bizim Ankara’mızdır”, “Çin’in Ankara’sı” ve “Sichuan Çin’in Ankara’sıdır” gibi makalelerle analogiler kurmuşlardır (Demircan & Ye, 2024).

Mustafa Kemal Atatürk’ün ölüm haberini duyan 12 Kasım 1938 tarihli bir gazete haberinde, Sun Yat-sen’in doğum yıldönümünde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk’ün ölüm haberini alarak büyük bir acı hissedildiği belirtilmiştir. Haberde şu şekilde yazılmıştır: “Yakın Doğu’nun hasta adamı olarak bilinen Türkiye ile Uzak Doğu’nun hasta adamı olarak bilinen Çin kardeşler. İki ülke neredeyse umutsuz durumdaydı. Fakat neyse ki bir lider ve bir kurtarıcı ortaya çıktı ve sonunda iki yeni ülke inşa etti ve karanlığa ışık tuttu” (Yi, 1938). Haberde Sun Yat-sen ile Mustafa Kemal Atatürk’ün doğum ve ölüm tarihlerinin benzerliği, ülkelerin benzer dönemde gerilemesi ve ülkenin kaderlerinin iki devrimci liderle değiştiğine dair vurgular, Çinlilerin gözüyle iki ülkenin kaderi hakkında kurulan tarihsel bağın yansımasıdır.

Türk ve Çin devrimleri özünde hem anti-emperyalist hem de feodalizm karşıtı olması nedeniyle benzerdir ancak gelişimleri itibarıyla birbirinden farklıdır. İki liderin ortaya koydukları programların benzerliği olduğu gibi devlet tecrübesi ve statü gibi farklar da bulunmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk’ün Altı Ok’undaki Milliyetçilik, Halkçılık ve Devletçilik ilkeleri ile Sun Yat-sen’in Üç Halk İlkesi’ni oluşturan

Milliyetçilik, Demokrasi ve Halkın Esenliği ilkele-ri arasında benzerlik bulunmaktadır (Sanyi, 2022). Diğer taraftan Mustafa Kemal ordu geleneğinden gelen bir liderdi diğer taraftan Nanjing’de kurulan geçici hükümetin başkanı Sun Yat-sen bir statüye, mali kaynağa ve 1924 yılına kadar güçlü bir orduya sahip değildi. (Dong, 1998). İki devrimci arasındaki bu benzerlikler Çin’in ilerici ve devrimcilerini araştırmaya ve keşfetmeye itmiştir.

Sonuç

Çinli devrimcilerin Türk Devrimine ve Mustafa Kemal Atatürk’e duydukları ilginin altında Qing Hanedanlığı ile Osmanlı Devleti’nin aynı dönemde benzer bir kaderi paylaşması ve 1908 Jön Türk Devrimi ile Xinhai Devriminin paralel seyretmesi yer almaktaydı. Diğer taraftan, Asya’daki milli devrimlerin yükselişi ve milli devletlerin kuruluşu sırasında, Çin devrimcileri birbirinden öğrenmeyi ve hatalardan ders çıkarmayı önüne koydu.

Çinli devrimciler, Sun Yat-sen ile Mustafa Kemal Atatürk arasında bağ kurarak, her iki devrimcinin anti-emperyalist olması, monarşiyi devirmesi ve burjuva demokratik devrimi atılımına önderlik etmesine dikkat çekmiştir. ÇKP’nin kadrolarının Türk devrimi ile Çin devrimi arasında bir bağ kurmasında etkili olan bir diğer faktör de Sovyet Rusya’nın Kurtuluş Savaşı sırasında Türkiye’ye destek olması ve iki ülke arasında kurulan dostluk ilişkisidir. ÇKP’nin kadrolarının, Türkiye ile Sovyetler arasında kurulan ilişki modelinin Çin için de geçerli olabileceğine yönelik bir beklentisi olmuştur. Diğer taraftan Çinli aydın ve devrimciler Türkiye’nin içinden geçtiği devrim ve reform süreçlerini de yakından takip etmiştir. Saltanatın kaldırılması, kapitülasyonlara son verilmesi, dil ve eğitimdeki yenileşme hareketleri Çinli devrimciler tarafından ilgiyle karşılanmıştır. 🌸

Notlar

¹ Hollandalı bir komünist olan Komintern temsilcisi Marin'in gerçek adı Henk Sneevliet'tir. Marin, ÇKP ile Guomindang arasında birleşik cephe kurulması için Komintern adına Sun Yat-sen'le görüşmeler yürüttü. Marin daha sonra 1924 yılında Çin'den Hollanda'ya döndü.

² Çin'in Türkiye'deki ilk büyükelçisi He Yaozu devrimci bir karaktere sahipti ve 1949 Çin Devrimi sonrası devrimci saflara katıldı. He Yaozu, Mao Zedung ve Zhou Enlai tarafından sıcak bir şekilde karşılandı ve Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı Ulusal Komitesi üyesi ve Çin Guomindang Devrimci Komitesi Merkez Daimi Komitesi üyesi olarak görev yaptı.

Kaynakça

- Cai, H. (1978). *蔡和森文集 [The Collected Works of Cai Hesen]*. Hunan: 人出社 [People's Publishing House].
- Dazhao, L. (2006). *李大钊全集第一卷 [Li Dazhao Collected Works 1]* 人民出版社 [The People Press].
- Dazhao, L. (2006a). *李大钊全集第5卷 [Li Dazhao Collected Works 5]*. 中国李大钊研究会 China Li Dazhao Institute, Beijing: 人民出版社 [The People Press].
- Demircan, N. (2021). İki cumhuriyet arasında etkileşim: Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Cumhuriyeti ilişkileri (1923-1949). *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 3(1), 26-39.
- Demircan, N. & Ye, Z. (2023). Türk Devrimi'nin ÇKP üzerindeki etkisi: Cai Hesen'in Türkiye yazıları. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 4(4), 46-66.
- Demircan, N. (2023). Türk Milletinin Zaferinin Çin'in Cumhuriyet Gazetesine Şiirle Yansıması: Çin'den Kemal Paşa'ya Selam!. *Aydınlık Gazetesi*, 21 Mayıs, pp. 2.
- Demircan, N. & Ye, Z. (2024). İkinci Çin-Japon Savaşı Sırasında Rol Model Olarak Ankara: "Chongqing Bizim Ankaramız!". *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 6(1), 92-103.

- Dong, L. 卢旭东 (1998). 浅析孙中山革命与基马尔革命之异同 [Analyzing the Similarities and Differences between Sun Yat-sen's Revolution and Kemal's Revolution], *广东社会科学*, Issue 2.
- Fidan, G. (2013). *Çin'den Görünen Osmanlı: Çinli Düşünür Kang Youwei'in Türk Seyahatnamesi*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Fidan, G. (2017). *Cumhuriyet'in Çinli Misafirleri*. İstanbul: Türkiye İş Banka Kültür Yayınları.
- Gong, Chen (2023). Revolutionaries on revolutionaries: how Chinese Xinhai revolutionaries and Young Turks viewed each other, *Middle Eastern Studies*, 59:6, 903-915, DOI: 10.1080/00263206.2022.2145603.
- Haiyong, W. 吴海勇 (2013). 国共合作决策关键期土耳其革命对中共的影响 [The Impact of the Turkish Revolution on the CPC during the Critical Period of KMT-CPC Cooperation], *历史回溯, 上海党史与党建*, July, 22-24.
- Hu, Ha. 胡汉民 (1910). 就土耳其革命告我国军人 [To Our Soldiers Regarding the Turkish Revolution]. *民报 [Min bao]*, 第25期, 1-25.
- Jianlang, W. (2016). *Unequal Treaties and China. 1. Silkroad Press*.
- Jianshu, Ren 任建樹 (2009), 陈独秀著作选编1923-1925第三卷 [Selected Writings of Chen Duxiu 1923-1925, Volume III]. Shanghai: 上海人民出版社 [Shanghai People's Publishing House].
- Kayloe, T. (2017). *The unfinished revolution: Sun Yat-Sen and the struggle for modern China*. Marshall Cavendish International Asia Pte Ltd.
- Longyan, Z. 周龙燕 (2012). 瞿秋白对孙中山及其三民主义之评价的当下性思考 [Modern Revelations Of Qu Qiubai's Evaluation on Sun Yat-sen and the Three People's Principles]. *Journal of Xuzhou Institute of Technology (Social Sciences Edition)*, 27: 5, September, 81-85.
- Mao, Z. (2000). *Seçme Eserler I*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Mao, Z. (1992). *Seçme Eserler II*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Meisner, Maurice (1967). *Li Ta-Chao and the Origins of Chinese Marxism*. Cambridge: Harvard University Press.
- Menglin, S. and Zhigao, H. (2019a). Analysis on Li Dazhao's Thought of National Rejuvenation during May 4th Movement. *Journal of Shenyang University of Technology (Social Science Edition)*, 12: 1, February, 93-96.

- Menglin, S. and Zhigao, H. (2019b). Role Models and Lessons: the Concern of Early Chinese Communists about Turkey's Revival- In the Background of National Revival Thoughts. *决策与信息*, 9: 513, 10-18.
- Öztürk, A. (2018). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomindang Partisi Üyelerinin Türkiye Ziyareti: Hu Hanmin'in Türkiye Gözlemleri. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 1-32.
- Perinçek, D. (1991). *Lenin, Stalin, Mao'nun Türkiye Yazıları*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Public Opinion [民意] (1910). 时评:土耳其革命 [News Comment: Turkish Revolution], *民报[Minbao]*, 第25期, 1-7.
- Sanyi, W. (2022). Mustafa Kemal Atatürk's 'Halkçılık and Devletçilik': A Comparison with Sun Yat-sen's Political Thought. *BRIQ Belt and Road Initiative Quarterly*, 3(1), 40-49.
- Schiffirin, H. (1968). *Sun Yat-sen and the Origins of the Chinese Revolution*. California: University of California press. California.
- Shan, P. F. (2024). *Li Dazhao China's First Communist*. New York: Suny Press.
- The Central Executive Committee of the Communist Party of China 中国共产党中央执行委员会 (1925a). 中国共产党为孙中山之死告中国民众 [The Communist Party of China appeals to the Chinese people for the death of Sun Yat-sen], *The Guide*, Issue 107, March 21.
- The Central Executive Committee of the Communist Party of China 中国共产党中央执行委员会 (1925b). 共产党致唁中国国民党, *The Guide*, Issue 107, March 21.
- Wang, D. (2005). *China's Unequal Treaties: Narrating National History*. Lexington Books.
- Wei, J. L. (1994). *Prescriptions for Saving China: Selected Writings of Sun Yat-sen*. Hoover Institution Press.
- Wells, A. (2001). *The political thought of Sun Yat-sen: development and impact*. Springer.
- Wilbur, C. M. (1983). *The nationalist revolution in China, 1923-1928*. Cambridge University Press.
- Yanfu, X. 谢启福 (2001). 伦党的第一代领导对孙中山的评价 [The Fair Judgement on Dr. Sun Yat-sen by the First Generation of the CPC's Leadership], *Journal of Yanbian Communist Party Institute*, Vol 16, No 6, November, 44-46.
- Sun, Y. (1970). *Memoirs of a Chinese revolutionary: A programme of National Reconstruction for China*. AMS Press.
- Ying, F. [樊英] (1995). 中国近代民族主义与亚洲民族的觉醒 [Modern Chinese Nationalism and the Awakening of Asian Nations], *湘潭师范学院学报 [Journal of Xiangtan Normal University]*, Issue 5, 80-83.
- Yi, S. [遗生] (1927). 中國革命之路:孙总理教我们学土耳其 [The Road of China's Revolution-Premier Sun taught us to learn from Turkey].中央半月刊 [Central Semimonthly], 第1卷 第2期, 15-28.
- Yi, S. [一士] (1938). 孫中山與凱末爾 [Sun Yat-sen and Kemal]. 南华日报 [South China Daily], November 12, p.4
- Zeng, C. 曾成贵 (2005). 略析七大期间毛泽东对孙中山的评论 [A Brief Analysis of Mao Zedong's Comments on Dr. Sun Yat-sen during the Seventh National Congress of the CPC], *中共党史研究*, Issue 4, 56-61.
- Zhang, W. (2019). Pushing Political Agenda in Name of SUN Yet-sen: Changes in the Political Implications of the CPC's Commemoration of SUN Yat-sen in the Past 100 Years. *Journal of Shenzhen University*, Vol. 36, No. 2, 146-160.
- Zhigao, H. [黄志高] (2010). 1921- 1925 年中国共产党对凯末尔革命的观察与反应 [Observation and Reaction of Communist Party of China to Turkish Revolution During 1921-1925], *Journal of University of Science and Technology Beijing*, Vol 26, No 2, June.

**

Kong Youwei fotoğrafı, 20 Şubat 2025 tarihinde https://www.sohu.com/a/701346429_121227117 adresinden alınmıştır.

Mao Zedung ve Dong Biwu fotoğrafı, 20 Şubat 2025 tarihinde https://www.sohu.com/a/746933021_121372103 adresinden alınmıştır.

Kılavuz Haftalık Gazetesi Fotoğrafı, 20 şubat 2025 tarihinde <https://baike.baidu.com/item/%E5%90%91%E5%AF%BC/3008212> adresinden alınmıştır.

ÇKP 7. Ulusal Kongre Fotoğrafı 12 Şubat 2025 tarihinde http://www.qstheory.cn/laigao/ycjx/2021-05/08/c_1127422149.htm adresinden alınmıştır.